

Національний університет «Одеська юридична академія»

Робоча група з питань розвитку кримінального права
Комісії по правовій реформі при Президентові України

Робоча група з питань кримінального та кримінального процесуального права
Науково-консультативної ради при Голові Верховної ради України

Південний регіональний центр Національної академії правових наук України
Кафедра кримінального права НУ «ОЮА»

Одеський місцевий осередок ГО «Всеукраїнська асоціація кримінального права»

Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції,

*присвяченої 25-річчю утворення
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

**м. Одеса
9 грудня 2022 р.**

«Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану». Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю утворення Національного університету «Одеська юридична академія». Одеса, 9 грудня 2022 року. Укладачі: Є.Л. Стрельцов, В.П. Кедик. Відп. редактор Є.Л. Стрельцов. Одеса: ПРЦ НАПрН України, НУ «ОЮА», 09.12.2022. – 214 с.

У збірнику представлені тези доповідей та повідомлень, які були оприлюднені на міжнародній науково-практичній конференції «Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану», присвяченій 25-річчю утворення Національного університету «Одеська юридична академія», яка відбулась 9 грудня 2022 року на базі Південного регіонального центру Національної академії правових наук України та кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія». Збірник розрахований на науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів, магістрантів та студентів, практичних працівників, всіх, кого цікавлять сучасні проблеми кримінального права.

Відповідальний за випуск:
д.ю.н., професор Є.Л. Стрельцов

Тези друкуються в авторській редакції. Відповідальність за зміст поданого матеріалу несуть автори.

<i>Сотула О.С.</i> ПРОБАЦІЯ ЩОДО ЗАСУДЖЕНИХ, ЯКІ УМОВНО-ДОСТРОКОВО ЗВІЛЬНЕНІ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ В ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНІ.....	49
<i>Туляков В.О.</i> УКРАЇНСЬКЕ МАЙБУТНЄ ПІДНЕСЕННЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА: ВІД АПРОКСИМАЦІЇ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ДО ГАРМОНІЗАЦІЇ САНКЦІЙ.....	52
<i>Горбачова І.М.</i> КАРАНІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА.....	58
<i>Гуртовенко О.Л.</i> УМОВНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА: ПОСТАНОВКА ПИТАННЯ.....	61
<i>Кедик В.П.</i> КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ КОНСТИТУЦІЙНИХ (ОСНОВНИХ) ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ.....	68
<i>Колодін Д.О.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО МІЖНАРОДНІ ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ВИБОРЧОГО ПРАВА.....	71
<i>Коломієць Ю.Ю.</i> ДІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ.....	74
<i>Kuzmin E.E.</i> CHANGING CRIMINAL LEGISLATION DURING A STATE OF EMERGENCY.....	77
<i>Мирошниченко Н.А.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ ДО НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ.....	80
<i>Ободовський О.В.</i> ПРО КВАЛІФІКАЦІЮ ТРИВАЮЧИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЗА ОЗНАКОЮ ЇХ ВЧИНЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.. ..	82
<i>Павлова Т.О.</i> РОЛЬ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО АБО ВОЄННОГО СТАНУ.....	85
<i>Політова А.С.</i> КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА РЕПРОДУКТИВНЕ НАСИЛЬСТВО В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ.....	88
<i>Степаненко О.В.</i> СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ.....	92
<i>Timofieieva L.</i> EUROPEAN VALUES AND PRINCIPLES IN THE CRIMINAL LAW POLICY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF WAR.....	94

Горбачова І.М.,
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри кримінального
права Національного університету
«Одеська юридична академія»

КАРАНІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА

Покарання відповідно до ст. 50 КК України має на меті кару, виправлення, загальну та спеціальну превенцію. Натомість, аналіз санкцій ряду норм Особливої частини кримінального законодавства України показує, що передбачене конкретними санкціями покарання або не відповідає ступеню тяжкості діяння, визначеного диспозицією статті, або абсолютно не сприяє поставленій меті, а в деяких випадках є лише способом залякування, адже не може бути застосованим до осіб, які таке діяння вчинили (як-то, приклад санкція ч. 1 ст. 111-1 КК України передбачає покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю до п'ятнадцяти років за актуальне в сучасних умовах кримінальне правопорушення, і суд має застосувати таке покарання до будь-якого громадянина України; питання в тому, яких посад можна позбавити кухара, тракториста чи прибиральниці за колабораційну діяльність?). В наведеному вище прикладі ефективність передбаченого покарання зводиться до нуля.

Порушення правил безпеки на виробництві без заподіяння шкоди здоров'ю чи життю людині є дисциплінарним правопорушенням. Однак у випадку, якщо такі порушення призвели до травмування людини, чи заподіяння смерті, порушення правил безпеки на виробництві вже визнається кримінальним правопорушенням. Втім аналіз санкцій норм, що передбачають відповідальність за такі діяння, показує, що законодавством при їх конструюванні не враховано основних засад пеналізації, що має наслідком неадекватне відображення характеру та ступеню суспільної небезпечності заборонених діянь.

В умовах розвитку сучасних технологій, виробничих процесів, особливого значення набуває забезпечення безпеки на виробництві. Адже злочинна халатність на підприємствах, установах, організаціях, шахтах, спорудах, сільському господарстві в питанні організації безпечних умов праці заподіюють або здатні заподіяти серйозної шкоди здоров'ю і життю працівників, сторонніх осіб, власності, навколишньому середовищу. Як наслідок, і покарання та інші кримінально-правові наслідки у випадку халатного ставлення до забезпечення безпечних умов праці має відповідати характеру таких діянь та бути адекватним.

Вчені Н.О. Гуторова та Ю.О. Пономаренко зауважують, що теорія пеналізації має ґрунтуватися, серед іншого, на засадах забезпечення співвідношення між ступенем тяжкості (суспільної небезпечності) злочину та суворістю виду і розміру покарання, що передбачається за його вчинення, врахування системного характеру кримінального законодавства, значення положень його Загальної частини для статей Особливої частини, врахування системних властивостей системи покарань тощо [1, с. 48].

Н.А. Орловська вказує, що кримінально-правова санкція фактично забезпечує як функціонування правової системи в цілому (адже кримінальне право виконує функцію превенції «другого рівня»), так й виконання соціального призначення кримінального права [2, с. 584].

Соціальне призначення кримінального права має відображати не тільки формальний характер кримінально-правової охорони певних суспільних відносин, але й сприяти відновленню соціальної справедливості, досягненню мети превенції вчинення кримінальних правопорушень як винною особою, так і іншими. Відновленню соціальної справедливості сприяє дотримання принципу співрозмірності небезпечності діяння

передбаченому за його вчинення покаранню та інші кримінально-правові заходи, невідворотності притягнення особи до кримінальної відповідальності.

В процесі конструювання санкцій норм, передбачених ст.ст. 271-275 КК України, спостерігається порушення принципів пеналізації.

По-перше, суб'єктом кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 271 - 275 КК, можуть бути особи, на яких покладено обов'язок забезпечувати додержання правил безпеки при виконанні певних робіт чи на відповідних підприємствах. Це можуть бути: громадяни-суб'єкти підприємницької діяльності, службові особи (керівники з проведення певних робіт, інженерно-технічні працівники), робітники і службовці відповідних підприємств та виробництв. Тобто, особа, на яку покладено обов'язок забезпечити працівникам безпечні умови праці, або особа, яка зобов'язана дотримуватися певних правил безпеки на виробництві, умисно чи необережно порушує такі вимоги. При цьому законодавець передбачає можливість застосування (як альтернативного основного покарання) виправних робіт (санкції ч.ч.1,2 ст. 271, ч. 1 ст. 272, ч. 1 ст. 273, ч.ч. 1,2 ст. 275 КК). Тобто, незважаючи на те, що особа всупереч вимог безпеки, будучи обізнаною щодо них, обіймаючи певну посаду на виробництві, допустила таке порушення, закон допускає застосувати покарання, яке дозволяє цій особі продовжувати працювати на тому ж робочому місці (посаді), де вона і допустила порушення. Такий підхід не сприяє досягненню кари та превенції як мети покарання. До того ж у випадках, передбачених ч.2 ст. 271, ч. 1 ст. 272, ч.1 ст. 273, ч.ч.1,2 ст. 275 КК України, законодавством передбачено абсолютно несумне поєднання альтернативного основного виду покарання у виді виправних робіт з обов'язковими додатковим покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певним видом діяльності. Таким чином, доречним і з точки зору узгодження з ч. 2 ст. 50 КК України (щонайменше сприяння досягненню мети спеціальної превенції та кари), і з точки зору адекватного застосування в усіх випадках притягнення осіб до кримінальної відповідальності за такі діяння, покарання у виді виправних робіт виключити з санкцій вказаних статей.

По-друге, при пеналізації кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва має бути дотриманий принцип співрозмірності небезпечності діяння передбаченому за його вчинення покаранню.

Так, обов'язковою ознакою цих кримінальних правопорушень є суспільно небезпечні наслідки. Поняття «шкода здоров'ю потерпілому» (в частинах перших ст.ст. 271-275 КК) охоплює випадки, пов'язані із заподіянням одній особі середньої тяжкості чи легких тілесних ушкоджень, що спричинили короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності. Наслідок у виді «загроза загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків» (в ч.1 ст.ст.272-275 КК) необхідно розуміти такі зміни у стані виробничих об'єктів, підприємств, внаслідок яких виникає реальна небезпека життю людей або реальна небезпека заподіяння шкоди вказаним у цих статтях благам. Тяжкість цих наслідків визначається залежно від цінності благ, які поставлено під загрозу, кількості осіб, які можуть постраждати від небезпечних дій, розміру можливої матеріальної шкоди тощо. Під «загибеллю людей» (частини 2 ст.ст.271-275 КК) слід розуміти смерть хоча б однієї особи. Пленум ВСУ від 12.06.2009р. №7 рекомендує під «іншими тяжкими наслідками» розуміти випадки заподіяння тяжких тілесних ушкоджень хоча б одній людині, середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом і більше особам, шкоди у великих розмірах підприємству, установі, організації чи громадянам, а так само тривалий простій підприємств, або їх виробничих дільниць.

З вищенаведеного слідує, що особа, яка через незабезпечення чи порушення правил безпеки на певному виді виробництва, призвела своїми діями до заподіяння «шкоди здоров'ю потерпілому» (в частинах перших ст.ст. 271-275 КК), тим самим спричинила з необережності тілесні ушкодження середньої тяжкості. Таким чином, максимальне покарання за таких умов має бути не меншим, ніж передбачено ст. 128 КК України. В цьому аспекті при конструюванні санкцій частин 1 ст.ст. 271-275 КК України законодавцем

враховано не тільки ступінь небезпечності діяння (за характером та «розміром» наслідків, що настають), але і характер небезпечності, враховуючи той факт, що особа спричиняє певну шкоду здоров'ю людини, нехтуючи правилами безпеки на виробництві, та посягає в першу чергу на цей об'єкт.

У випадку порушення правил безпеки на виробництві, яке призвело до загибелі людей (за умови необережного ставлення до наслідків), максимальне покарання за вчинення діянь, передбачених частинами 2 ст.ст.271-275 КК, виходячи з вимог ч.2 ст. 119 КК України має бути не меншим, ніж вісім років позбавлення волі. В переважній більшості санкції вказаних норм відповідають принципам співрозмірності, справедливості та системності. Але є виключення: ч. 2 ст. 271 КК передбачає максимальне покарання до семи років позбавлення волі, та ч. 2 ст. 275 КК – максимальне покарання у виді позбавлення волі до п'яти років. Втім діяння, передбачені частинами 2 ст.ст. 271 та 275 КК, що призвели до загибелі людей не можна вважати менш суспільно небезпечними, ніж діяння, передбачені частинами 2 ст.ст. 272-274 КК, що призвели до аналогічних наслідків.

Аналіз санкцій кримінально-правових норм, передбачених ст.ст. 271-275 КК України, вказує на ряд недосконалостей, що в деяких випадках нівелює ефективність притягнення особи до кримінальної відповідальності за такі кримінальні правопорушення. Так, невинуватеною є передбачена законом можливість застосування до винної особи покарання у виді виправних робіт, оскільки особа, обіймаючи певну посаду, вже допустила умисне або необережне порушення певних правил, дотримання яких зобов'язана була забезпечити, або дотримуватися яких була зобов'язана. Тож таке покарання не сприяє досягненню мети кари та превенції при їх застосуванні у випадку вчинення таких кримінальних правопорушень. Аналіз призначених покарань по даній категорії кримінальних справ в більшості випадків свідчить про невинуватено м'яке покарання. Адже переважна більшість засуджених або було звільнено на підставі ст. 75 КК, або із застосуванням ст. 69 КК – призначено невинуватено м'яке покарання (наприклад, за ч. 2 ст. 272 КК з двома людськими жертвами зі смертельними наслідками суд призначив штраф).

Список використаних джерел:

1. Гуторова Н.О., Пономаренко Ю.О. Пеналізація злочинів як напрямок кримінально-правової політики. *Вісник Асоціації кримінального права України*, 2013, № 1(1), С. 32-49
2. Орловська Н. А. Деякі питання побудови кримінально-правових санкцій у контексті процесів криміналізації та пеналізації. *Актуальні проблеми держави і права*, 2011, вип. 57, С. 584-590